

poznamo nekropole. V Novem mestu jih je bilo več, največja se je širila prav na Kapiteljski njivi.

Z zaščitnimi izkopavanji na tem območju je pričel T. Knez, ki je raziskal eno gomilo (glej T. Knez, Novo mesto III. Knežja gomila, Kapiteljska njiva. Carniola Archaeologica 3, 1993). Po njegovi smrti je delo nadaljeval B. Križ. Ker gomile zaradi oranja niso bile več vidne, hkrati pa so na istem območju našli tudi latensko plano grobišče in grobove iz pozne bronaste dobe, se je odločil za izkop celotnega areala. Tako so doslej na Kapiteljski njivi raziskali šestnajst halštatskih gomil, več deset bronastodobnih in čez 700 latenskih grobov, kar uvršča Novo mesto med največja prazgodovinska najdišča, kar jih poznamo v jugovzhodnih Alpah.

Ob tem se mi zdi potrebno poudariti, da je imelo to veliko delo, ki še vedno ni končano, ves čas značaj zaščitnega izkopavanja. To omenjam predvsem zaradi tega, ker lahko v zadnjem zvezku *Enciklopedije Slovenije* preberemo med drugim tudi geslo avtorja Bojana Djurića "Zaščitna izkopavanja" v katerem pa ni najti o Novem mestu niti besedice. Omenjeno geslo je značilen primer pisanja brez prisotnosti zgodovinskega spomina, kar je seveda za leksikalne publikacije nesprejemljivo. V njem so namreč detajlno našteje zaščitno izkopane lokacije ob slovenskem avtocestnem križu (po letu 1991), medtem ko avtor več kot polstoletna zaščitna prizadevanja starejše generacije slovenskih arheologov odpravi v enem samem stavku. Drznem si trditi, da so na primer raziskave Kneza in Križa v Novem mestu, izkopavanja Perčeve in Tomaničeve v Ormožu, pa Guština v Brežicah, Pahiča v Pobrežju, Puša v Ljubljani in nenazadnje Svoljška v Tolminu, Kobaridu in na Mostu na Soči za slovensko, da ne rečem evropsko prazgodovinsko arheologijo, vsaj tako pomembna, kot so izkopavanja na avtocestnem križu. Vsako zase predstavlja viden dosežek, za nekatera med njimi pa bi lahko mirne duše rekli, da so povzročila tektonske premike o vedenju naše prazgodovine.

Pa se rajši vrnimo v Novo mesto in k obema katalogoma. Križ ju je zasnoval po ustaljenem konceptu, saj je vsebino razvrstil na podoben način, kot je to pred njim storil T. Knez. Po predgovoru in uvodu je najprej predstavil Novo mesto, nato Kapiteljsko njivo in način izkopavanja. Nadaljnja poglavja so posvečena detajlni predstavitvi gomil, grobnim pridatkom (orožje, nakit, lončenina, predmeti okrašeni v situlskem stilu) in bogatejšim grobovom. Sledi poglavje z relevantno literaturo in nato še katalog z opisi grobov in gradiva.

V obeh knjigah je torej objavljeno gradivo, česar smo lahko le veseli, saj so postali na ta način rezultati izkopavanj dostopni za interviranim strokovnjakom. Vendar pa moramo omeniti, da sta obe publikaciji tudi bogato opremljeni, kar daje slutiti, da je imel avtor pred očmi še ostalo bralstvo. To lahko sklepamo tudi iz vsebine nekaterih poglavij, ki so napisana dokaj poljudno in strokovnjaku ne prinašajo bistvenih novosti. Rekel sem že, da je tak koncept zbirke *Carniola Archaeologica* postavil T. Knez. Ali sta bili na ta način res ubiti dve muhi na en mah, pa je drugo vprašanje. Sam namreč zagovarjam koncept ločenih izdaj.

Knjiga za ljubitelje arheologije naj bo napisana poljudno in je lahko bogato ilustrirana. Vanjo ne sodijo strokovna poglavja, ki jih laik itak ne razume in ki so takemu delu zanesljivo odveč. Na drugi strani pa seveda znastvene ali strokovne knjige ne smemo obremenjevati s stvarmi, ki jih obvlada že vsak študent arheologije. Vprašanje je tudi, kako dolgo si bomo v strokovnih arheoloških publikacijah še lahko privoščili celostranske fotografije gradiva in raznih vedut, ki so seveda paša za oči, s strokovnega stališča pa prinašajo bolj malo uporabnih informacij.

S temi pomisleki, ki sem jih že pred leti nanizal ob izidu prvega zvezka novomeških katalogov, seveda ne želim zmanjševati pomena obeh Križevih knjig. Nasprotno, dajem jih v premislek, kako bi se dalo v prihodnje izboljšati kvaliteto naših publikacij. Na nekaj pomanjkljivosti pa bi v obeh katalogih vendarle

rad opozoril. Tičejo se predvsem slikovnega gradiva. Tako na primer v prvem zvezku manjkajo ob tlorisih grobov smeri neba, zato jih ni mogoče vpeti v prostor. Preveč shematični so tudi tlorisi gomil. V njih namreč niso navedene globine grobov, s čemer je onemogočeno ugotavljanje stratigrafskih odnosov in s tem tudi redosleda pokopov. V načrtih niso zabeležene sporadične najdbe. Te pomanjkljivosti bi kazalo v prihodnje odpraviti.

Naj zaključim. Borut Križ je vsekakor arheolog, ki ve, kaj hoče. Ker redno spremljam njegova izkopavanja, lahko rečem, da so vzorna in metodološko dognano izpeljana. Uspešne in odlično obiskane so bile tudi njegove velike razstave o Novem mestu v pozni bronasti ter starejši in mlajši železni dobi. Za vsako je napisal razstavni katalog, ob tem pa je pripravil še temeljno objavo štirih gomil s Kapiteljske njive. Dobro bi bilo, če bi ga posnemali tudi drugi slovenski arheologi.

Janez DULAR

Od antičnega vrča do majolike. Katalog razstave / Vom antiken Krug bis Majolka. Ausstellungskatalog. Dolenjski muzej, Novo mesto 1996. ISBN 961-90219-2-4. 172 str., ilustr.

Namen razstave je bil predstavitev lončarstva na Šentjernejskem polju s posebnim poudarkom na 19. in 20. stoletju. V katalogu so štirje sestavki, v katerih je predstavljen predvsem material iz različnih obdobjih lončarstva na tem prostoru.

V prvem najobširnejšem delu je predstavljeno lončarstvo v 19. in 20. stoletju. Na začetku so predstavljeni ljudje, ki so se preživljali s to obrtjo in tisti, ki jo opravljajo še danes. Sledi predstavitev znanja teh ljudi; od kopanja glin, tehnik izdelovanja posode in okrasa, vse do prodaje izdelkov na trgih. Podan je tudi opis in razlaga načina uporabe posameznih predmetov, nato pa sam katalog eksponatov. (Ob tekstu so vedno tudi risbe ali slike.)

V drugem delu je na kratko predstavljena proizvodnja keramike na tem območju od predrimskega v zrelo obdobje rimske zasedbe. Na podlagi izbora arheološkega materiala iz različnih najdišč je predstavljena antična keramika na Dolenjskem, za katero so značilni predvsem izdelki domačih delavnic, ki večkrat posnemajo oblike tujih izdelkov.

V tretjem delu je predstavljena tipološka in kronološka razdelitev keramičnega posodja, ki jo je razvila Vida Stare na podlagi materiala z izkopavanj v opuščnem srednjeveškem mestu na Šentjernejskem polju Otok pri Dobravi-Gutenwerth, ki je nastalo, se razvilo in izginilo v obdobju od 10. do 15. stoletja.

Četrta in zadnja sestavek je poročilo izkopavanj v neposredni bližini kartuzije Pleterje, kjer sta bili dokumentirani dve poselitveni fazi in nad njima še odpadni material, ki je bil domnevno zavrnjen po obnovitvenih delih, med 16. in 17. stoletjem.

Ob slovenskem je tudi tekst v nemščini. Članke dopolnjuje veliko slikovnega gradiva, tabele in sheme.

Ivan Marija HROVATIN

Pozdravljeni, prednamci! Ljubljana od prazgodovine do srednjega veka / Ancestral encounters. Ljubljana from Prehistory to the Middle Ages. Dirjec Božena et al. (ur.). Cankarjev dom, Mestni muzej Ljubljana, Ljubljana 1996. ISBN 961-90351-1-9. 118 str.

Knjiga *Pozdravljeni, prednamci!* je nastala kot spremna publikacija arheološko-zgodovinske razstave, katere namen je bil predstaviti nastanek Ljubljane in zgodovino poselitve Ljubljanske kotline od paleolitika do prve omembe imena

Ljubljane. Knjiga je zanimivo branje tako za ljubitelje arheologije kot tudi za arheologe. Opremljena je s številnimi rekonstrukcijami ter barvnimi fotografijami najdišč in restavriranega in razstavljenega gradiva. Pet slovenskih arheologov je prispevalo besedila o načinih življenja v različnih obdobjih, zgodovino raziskovanj posameznih najdišč in zgodovinsko ozadje. Tatjana Bregant je opisala paleolitik, neolitik in eneolitik, Ivan Puš mlajšo bronasto in železno dobo, Ljudmila Plesničar Gec je predstavila antično Emono, obdobje preseljevanja ljudstev in zgodnji srednji vek je opisala Irena Sivec, Martin Horvat pa raziskave Ljubljanskega gradu.

Poselitev prostora Ljubljanske kotline je bila že od vsega začetka zanimiva, ker je povezava med Apeninskim polotokom, preostalo Evropo in Balkanom. V paleolitiku imamo na prostoru Ljubljanskega barja malo najdb; najstarejše so z osamelca Hruševica pri Vrhniku, ki jih primerjajo z gradivom iz Betalovega Spodmola. To je čas večjih klimatskih sprememb, ki so vplivale tudi na selekcijo med živalsko populacijo. V mezolitiku imamo na istem območju nižinska naselja (Breg pri Škofljici), prebivalci pa se ukvarjajo z lovom in nabiralništvom. Edina udomačena žival je pes. Najintenzivnejša prazgodovinska poselitev Ljubljanskega barja je v neolitik in eneolitik v času kolišč, katerih koli so bili večkrat celo ponovno uporabljeni v novih naselbinah. Pri gospodarstvu in obrti je imela pomembno vlogo izdelava lončenine, kamnita in koščena orodja, izdelava kulturnih kipcev ter metalurgija, ki se kaže v najdbah kalupov in kovinskih izdelkov. Zaradi vlažnega močvirskega okolja so se zelo dobro ohranili leseni izdelki kot npr. čolni-deblaki, ki so služili za transport in so pomembni zaradi možnosti radiokarbonskega ter dendrokronološkega datiranja. Pomembne za rekonstrukcijo okolja in družbene strukture so najdbe peloda, semen, lesa in kostnega gradiva. Že od 1. tisočletja pr. n. št. naprej je čez ta prostor vodila t. i. "jantarna pot", ki je bila eden glavnih vzrokov za neprekinjeno poselitev Ljubljanske kotline. V mlajši bronasti in železni dobi poselijo Ljubljanski grad nosilci kulture žarnih grobišč. Gradiva iz naselbin tega časa nimamo, izkopano pa je bilo grobišče na dvorišču SAZU. V 8. stoletju pr. n. št. poseljenost Ljubljane upada in hkrati narašča na okoliških vzpetinah-na Molniku in Magdalenski gori pri Šmarju.

Rimljani že v 1. stoletju pr. n. št. poselijo spodnje terase južne strani, v zgodnjem avgustejskem obdobju pa je bila v Emoni ustanovljena rimska kolonija (domnevno po odhodu rimske legije XV. Apollinaris). Pomembno vlogo pri komunikacijah in transportu je igrala plovna Ljubljanica, ki je pomembno najdišče podvodnih najdb. Mesto je bilo sestavljeno iz petih mestnih četrti, ki so jih arheologi definirali glede na gospodarske dejavnosti. Obzidje je imelo 26 obrambnih stolpov, 4 glavna vrata, kjer sta potekali glavni ulici, srce mesta pa je tvoril forum z baziliko, ob kateri je bila odkrita tudi rotunda. Antična pokopališča so bila razporejena ob glavnih mestnih vpadnicah, takoj izven mestnih vrat; Emona je imela 3 nekropole: severno, vzhodno in zahodno, na področju Ajdovščine in Metalke pa so bili odkriti poznoantični in zgodnje-krščanski grobovi. Najdbe pričajo o živahni trgovini predvsem s prostorom severne Italije (vplivno območje Ogleja). Izkopan je bil tudi zgodnjekrščanski baptisterij z donatorskimi napismi.

V obdobju preseljevanja ljudstev odprta lega Ljubljanji bolj škodi kakor koristi-tu mimo prodirajo številna barbarska ljudstva; med njimi zahodni Goti, Huni (ki naj bi 452 Emono požgali), vzhodni Goti, Langobardi in Avari. Najdbe iz tega obdobja so redke in omejene na posamezne predmete. Edino večje najdišče je grobišče vojaške vzhodnogotske postojanke v Dravljah. Staroselci so se pred vdori različnih ljudstev umaknili na okoliške višinske postojanke-edina raziskana je Polhograjska gora. Kasneje pridejo na ta prostor Slovani, ki poselijo predvsem obrobne dele Ljubljanske kotline.

Od 8. stoletja naprej je tukaj prisotna oglejska cerkvena organizacija, katere začetno pokristjanjevanje se nadaljuje v

ustanovitev šempetrske prafare v 9. stoletju in kasnejših lastniških cerkva. Zadnji artefakt, ki je predstavljen, je darilna listina iz leta 1146, kjer je kot priča omenjen Wodolric de Luwigana, kar je najstarejša omemba imena Ljubljana.

Martin Horvat na koncu še na kratko predstavi poselitev Ljubljanskega gradu od prazgodovine do srednjega veka. Vsa besedila imajo tudi vzporeden angleški prevod.

Lucija ŠOBERL

Taja Čepič et al.: *Poselitev Ljubljanske kotline - urbani razvoj Ljubljane / Settlement of the Ljubljana Basin - Urban Development of Ljubljana*. Mestni muzej Ljubljana, Ljubljana 1997. ISBN 961-90351-4-3. 96 strani, številne fotografije in grafične priloge v tekstu. Besedilo v slovenščini in angleščini.

Delo je nastalo kot spremni katalog razstavi Mestnega muzeja na Ljubljanskem gradu ob evropskem mesecu kulture, ki ga je gostila Ljubljana. Katalog podolžnega formata je bogato opremljen s sicer neoštevilčenimi fotografijami, ki pa so ustrezno podnaslovljene in smiselno dopolnjujejo besedilo in z izseki topografskih kart, ki omogočajo enostavno in hitro orientacijo v prostoru. Žal je tisk topografskih podlog zelo svetel, tako da ima verjetno marsikateri bralec precej težav z njihovo razpoznavo.

V katalogu je sodelovalo dvanajst avtorjev besedil, ki opisujejo razvoj poselitve Ljubljanske kotline od prvega pojava človeka na tem prostoru, do današnje podobe prestolnice. Prispevki z arheološko vsebino so članki Irene Šinkovec o koliščih na Ljubljanskem barju in utrjenih prazgodovinskih gradiščih, s posebnim poudarkom na predstavitvi gradišča na Grajskem griču; podpisanega o zgodnjem naselbinu pod grajskim hribom in pričetku romanizacije tega prostora; Ljudmile Plesničar-Gec o Emoni; Irene Sivec o poznoantični Emoni v anonimnem geografskem delu imenovanem Atamine in poznoantičnem obdobju tega prostora ter iste avtorice o zgodnjem srednjeveških zametkih novega mesta. Arheološki del kataloga zaključujeta članka Martina Horvata o nastanku in razvoju srednjeveške Ljubljane, kakor ga pojasnjujejo izsledki številnih manjših in večjih izkopavanj na območju današnjega mestnega jedra. V nadaljevanju je s posameznimi poudarki predstavljen prostorski razvoj mesta vse do danes.

Boris VIČIČ

Vera Kolšek: *Rimska nekropola v Šempetru. Vodnik / Römische Nekropole in Šempeter. Führer*. Pokrajinski muzej Celje, Celje 1997. ISBN 961-90488-0-6. 56 strani, 63 slik.

Prvi vodnik za ta edinstveni spomenik iz rimske dobe je leto dni po odprtju parka z rekonstruiranimi grobnicami napisal Josip Klemenc. Sledil mu je vodnik Vere Kolšek, ki je izšel v zbirki Kulturni in naravni spomeniki Slovenije in je doživel kar nekaj ponatisov.

Novi vodnik izpod peresa Vere Kolšek, izkopavalke in soavtorice rekonstrukcije šempetrskih spomenikov, je razširjen in obogaten z barvnimi fotografijami ter tiskan dvojezično - v slovenskem in nemškem jeziku.

Avtorica uvodoma kratko predstavi arheološko podobo Šempetra in njegove okolice. Navaja najzanimivejša odkritja v bližnjih zaselkih od prazgodovine do pozno rimskega obdobja. Sledi prikaz zgodovine raziskav. Le-te so potekale v dveh ločenih kampanjah. Najprej izkopavanje v stari strugi Savinje v letih 1952-1956 in nato še med leti 1964 in 1967, ko so izkopali ostanke grobišča na vzhodnem delu vasi. Rezultati izkopavanj vzhodnega dela nekropole so tokrat nekoliko širše predstavljeni in dopolnjeni s fotografijami gradiva in terenskimi posnetki.